

Täysistunto

Torstai 4.10.2018 klo 16.01—18.11

3. Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2017

Kertomus K 16/2018 vp

Valiokunnan mietintö PeVM 3/2018 vp

Ainoa käsittely

Puhemies Paula Risikko: Ainoaan käsittelyyn esitellään päiväjärjestyksen 3. asia. Käsitteilyn pohjana on perustuslakivaliokunnan mietintö PeVM 3/2018 vp. — Edustaja Lapintie, olkaa hyvä. [Hälinää] — Valiokunnan puheenjohtaja esittelee, ja muut rauhoittuvat.

Keskustelu

17.07 **Annika Lapintie vas** (esittelypuheenvuoro): Rouva puhemies! Perustuslakivaliokunta on antanut mietintönsä oikeusasiamiehen kertomuksesta viime vuodelta, ja tässä on muutamia asioita, joita valiokunta on halunnut nostaa esille:

Ensinnäkin Oikeusasiamiehen kansliaan saapui 6 256 kantelua kertomusvuonna 2017, mikä on 1 300 enemmän kuin edellisenä vuotena. Toimeentulotukea koskevien kanteluiden määrä lisääntyi noin 700 kappaleella aikaisempaan vuoteen verrattuna. Huolimatta tästä kanteluiden määrän kasvusta perustuslakivaliokunta oli tyytyväinen voidessaan todeta, että kanteluiden käsittelyaikaa koskeva tavoite on pystytty saavuttamaan, eli Oikeusasiamiehen kansliassa ei ollut vireillä yhtään yli vuoden vanhaa kantelua. Näiden kanteluiden ja myös Oikeusasiamiehen kanslian omien aloitteiden vuoksi annettiin 1 141 toimenpiteesitettä. Näiden lisäksi tarkastuksia Oikeusasiamiehen kanslia teki 121 kohteeseen, ja näistä yli puolet oli ennalta ilmoittamattomia eli niin sanottuja yllätystarkastuksia. Tätäkin valiokunta piti hyvänä.

Perustuslakivaliokunta halusi myös ottaa esille laillisuusvalvonnan työnjaon ja yhteistyön kehittämisen. Perustuslakivaliokunta on käsitellyt valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen välistä työnjakoa ja yhteistyön kehittämistä aikaisemmissakin mietinnöissä, joita on annettu oikeuskanslerin ja oikeusasiamiehen kertomuksien johdosta. Perustuslakivaliokunta pitää erittäin tärkeänä, että eduskunnan oikeusasiamiehen ja valtioneuvoston oikeuskanslerin työnjaon ja yhteistyön kehittämismahdollisuudet selvitetään, [Markku Rossi: Milloin tämä toteutuu?] ja koska perustuslakivaliokunta on jo useita kertoja aikaisemmin kiinnittänyt tähän asiaan huomiota, niin valiokunta edelleen painokkaasti haluaa kiirehtiä tätä selvitystyötä. On päivänselvää, että suomalaisen laillisuusvalvonnan eri osa-alueilla on pitkät perinteet, ja näitä luonnollisesti kunnioitetaan. Kuitenkin myös laillisuusvalvonnan tulee elää ajassa ja sen kehittämistä tulisi viedä eteenpäin.

Oikeusasiamiehen kertomukseen kuuluu aina myös oikeusasiamiehen ja apulaisoikeusasiamiesten omat puheenvuorot, ja niistä jokaisesta valiokunta halusi nyt nostaa esille tiettyjä kohtia:

Pöytäkirjan asiakohta PTK 95/2018 vp

Oikeusasiamies Jääskeläinen ottaa esille julkisuusperiaatteen, ja sen osalta todetaan, että viranomaisten hallussa olevat asiakirjat ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Tämä tarkoittaa, että jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta. Tässä puheenvuorossa oikeusasiamies käsittelee henkilötietojen suojan ja julkisuusperiaatteen välistä suhdetta. Hän arvioi, että EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen voimaantulon myötä viranomaisten huomio voi kiinnittyä aiempaa enemmän tietosuojan toteutumiseen. Tämä ei kuitenkaan saa viedä huomiota julkisuusperiaatteen toteutumiselta. Perustuslakivaliokunta myös painottaa, ettei yksityiselämän ja henkilötietojen suojalla ole etusijaa muihin perusoikeuksiin nähden. Arvioinnissa on kyse kahden tai useamman perusoikeussäännöksen yhteensovittamisesta ja punninnasta. Perustuslakivaliokunta pitää myös hyvänä, että oikeusministeriössä on tarkoitettu käynnistää julkisuuslain tarkistamisen arviointi.

Apulaisoikeusasiamies Sakslin puolestaan käsittelee valvontaviranomaisiin kohdistuvaa valvontaa. Valvonnan järjestäminen lainsäädännön ja hallinnon uudistuksissa, kuten esimerkiksi — tai kuten erityisesti — maakunta- ja sote-uudistuksessa, on asia, johon on kiinnitettävä huomiota. Yksityisten julkisia palveluja tarjoavien toimijoiden määrän kasvu edellyttää myös valvonnan rakenteiden ja toimintatapojen uudistamista. Sakslinin mukaan enenevässä määrin on kohdistettava huomiota myös siihen valvontaan, että oikeusasiamiehellä on toimivaltaisia ensisijaisia valvojia valvottavanaan. Perustuslakivaliokunnan mielestä asianmukaisen viranomaisvalvonnan järjestäminen on hyvin tärkeää.

Lisäksi tässä yhteydessä nousee esille tiedustelulainsäädäntö ja tiedustelutoiminnan lailisuusvalvonta, josta ehdotuksen mukaan ollaan perustamassa uusi tiedusteluvaltuutettu. Tiedusteluvaltuutettuun kohdistuisi oikeusasiamiehen suorittama valvonta, ja tiedusteluvaltuutetun tulisi esityksen mukaan antaa oikeusasiamiehelle vuosittain kertomus toiminnastaan. Jo tällä hetkellä oikeusasiamiehen tehtäviin kuuluu salaisen tiedonhankinnan valvonta, ja sen yhteydessä on noussut esille huomioita, jolloin oikeusasiamies on kiinnittänyt huomiota salaisia pakkokeinoja ja tiedonhankintakeinoja koskevien vaatimusten ja päätösten perustelemiseen, ja ilmeisesti, koska tämä asia tässä yhteydessä on noussut esille, varmasti myös tiedusteluvaltuutetun toiminnassa nämä samat asiat on syytä ottaa vakavasti.

Lopuksi otan esille oikeusasiamiehen esitykset sääntelyn kehittämiseksi:

Perustuslakivaliokunta pitää hyvänä, että oikeusasiamiehen kertomukseen on liitetty uusi liiteosa, jossa on listattu kaikki kertomusvuoden säädösesitykset. Nämä asiat käyvät ilmi apulaisoikeusasiamies Pölösen puheenvuorossa. Oikeusasiamies voi tehtävänsä hoitaessaan kiinnittää valtioneuvoston ja muidenkin lainsäädännöstä valmisteluvastuussa olevien toimielinten huomiota säännöksissä tai määräyksissä havaitsemiinsa puutteisiin sekä tehdä esityksiä niiden kehittämiseksi.

Oikeusasiamies antoi kertomusvuonna 20 säädösesitystä, jotka koskivat 15:tä eri asiaa. Kyse voi olla esimerkiksi tilanteesta, jossa havaitaan, ettei asiasta ole sääntelyä lainkaan tai että se on liian epätäsmällistä. Oikeusasiamiehen säädösesityksiin reagoidaan yleensä myönteisesti. Perustuslakivaliokunta korostaa, että se pitää tärkeänä oikeusasiamiehen toiminnan viranomaistoimintaa ohjaavia, oikeustilaa kehittäviä ja perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista edistäviä vaikutuksia. Sen sijaan perustuslakivaliokunta pitää erittäin valitettavana, että kehitys on hidasta joissakin sellaisissa asioissa, joissa säädösesityksiä on tehty. Esimerkkinä tällaisesta on itsemääräämisoikeuden rajoittaminen vanhustenhoidossa. Asiaa koskevaa lainsäädäntöä ei vielä ole, vaikka oikeusasiamies on jo vuonna 2009

Pöytäkirjan asiakohta PTK 95/2018 vp

tehnyt asiasta esityksen. Tämän valitettavan esimerkin perustuslakivaliokunta on myös halunnut mietinnössään nostaa esille.

Kaiken kaikkiaan päätösesityksenä perustuslakivaliokunta toteaa, että eduskunnalla ei ole huomautettavaa kertomuksen johdosta.

17.17 Satu Taavitsainen sd: Arvoisa puhemies! Hyvät edustajakollegat! Yhdyn perustuslakivaliokunnan korostamaan asiaan, että perustuslakivaliokunta pitää tärkeänä oikeusasiamiehen toiminnan viranomaistoimintaa ohjaavia, oikeustilaa kehittäviä ja perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista edistäviä vaikutuksia. Perustuslakivaliokunta pitää siis valitettavana sitä, että kehitys näiden edistämiseksi on hidasta, ja tähän siis yhdyn, että asiat, jotka oikeusasiamies huomauttaa kertomuksessaan, todellakin pitäisi saada nopeammin korjatuksi.

Viime kesäkuussa keskustelimme tässä salissa eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksesta vuodelta 2017, ja tuolloin keskustelussa nostin esiin kertomuksessa sivulla 196 alkavan Maksuhäiriöt ja perintä -teeman ja sieltä sen, että oikeusasiamiehen mukaan huomattava määrä velallisista oli saanut virheellisin perustein maksuhäiriömerkinnän ja joutunut kärsimään sen seurauksista ja että tämä johtui oikeusministeriön tietojärjestelmästä, jonka seurauksena ihmiset joutuivat siis aivan syyttä suotta kärsimään. Ja kun ihmiset saivat väärin perustein maksuhäiriömerkinnän, he ovat tietenkin pyytäneet, että asia korjattaisiin. Mutta virheitä ei ole kuitenkaan korjattu ihmisten pyynnöistä huolimatta, ja heiltä on evätty pankkikortit, ja heidän elämänsä on vaikeutunut vuosiksi, sillä maksuhäiriömerkintä voi olla jopa neljä vuotta voimassa. Tällainen toiminta on heikentänyt ihmisten luottamusta Suomeen oikeusvaltiona, ja tähän eduskunnan oikeusasiamies kiinnitti huomiota, ja tällaiset pitäisi todella nopeasti korjata.

Keskustelussa kesäkuussa nousi esiin myös se, että tietosuojavaltuutettu on sanonut, että hänellä ei ole pääsyä luottotietorekisteriin eikä hän voi tarkistaa rekisterin oikeellisuutta. Kuitenkin oikeusasiamies kertomuksessaan sivulla 197 ehdottaa, että tietosuojavaltuutettu voisi toimivaltansa puolesta puuttua virheellisiin maksuhäiriömerkintöihin. Asia jäi kesäkuussa vähän auki, ja tietääkseni oikeusasiamies selvittää parhaillaan tätä asiaa, että kuka ylipäätään voi Suomessa tarkistaa luottotietorekisterin oikeellisuuden.

Arvoisa puhemies! Mielestäni maksuhäiriörekisterin tulisi olla oikeusministeriön alaisuudessa, aivan samoin kuin meillä on rikosrekisteri poliisin alaisuudessa, eikä yksityisten yritysten bisnestä, kuten maksuhäiriömerkinnät nyt ovat. Suomen Asiakastieto Oy kerää tietoja ja myy niitä edelleen, ja se on pankkien omistama yritys. Maksuhäiriömerkintä nimittäin hankaloittaa ihmisten elämää monella tavalla. Merkintä voi estää vuokra-asunnon saamisen, kotivakuutuksen, sähkösopimuksen ja puhelinliittymän saamisen ja olla esteenä myöskin työllistymiselle. Tällaisen rekisterin ylläpitäminen kuuluisi ehdottomasti viranomaiselle. — Kiitos.

17.21 Mika Niikko ps: Arvoisa puhemies! Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksessa on paljon havaintoja, jotka ovat tärkeitä esimerkkejä siitä, millä tavalla viranomaistoimintaa sekä myös joiltain osin lainsäädäntöä voidaan parantaa, jos siihen halutaan puuttua.

Haluan nostaa esille tästä ensimmäisenä näitä lapsia koskevia asioita:

Täällä on yhtenä esimerkkinä perhehoidossa olevan lapsen oikeus tavata biologista vanhempaansa. Tässä nimenomaisessa esimerkissä sukulaissijoituksessa ollut lapsi ei ollut saanut tavata toista vanhempaansa yli kahteen vuoteen ja muutenkin sitä pyrittiin rajoitta-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 95/2018 vp

maan kaikin keinoin. Sijaishuoltoon sijoitetun lapsen tapaamisen estäminen biologisen vanhemman tai huoltajan pyynnöistä huolimatta on usein kuitenkin valitettavaa siinä mielessä, että sosiaaliviranomaiset, jotka siihen voisivat nopeasti reagoida ja puuttua, saisivat sen korjattua oikeilla toimenpiteillä. Tämäkin esimerkki osoittaa sen, että sosiaalitoimea kehoitettiin toimimaan tehokkaammin siten, että lapsen ja hänen vanhempiensa oikeudet toteutuvat turvallisesti ja täysimääräisesti ja oikea-aikaisesti.

Miksi nostan tämän esimerkin esille? Tämä on siinä mielessä tärkeää, koska meillä on tässä yhteiskunnassa hyvin paljon esimerkiksi huoltokiusaustapauksia ja huoltajuusriitoja, ja monessa, ei pelkästään sijaishuoltotapauksissa, nämä toisen vanhemman tapaamisoikeudet biologista lastaan kohtaan ovat rajoittuneet jopa vuosikausiksi, ja sitä kun jatkuu tarpeeksi pitkään, se lapsi ei välttämättä myöhemmin halua edes tavata toista biologista vanhempansa.

Eduskunnassahan on ansiokkaasti jossain mielessä päästy yksi askel eteenpäin siinä, että vahvistetaan kaikkien vanhempien oikeutta tavata lasta myös erotilanteessa, mutta valitettavasti tällä hallituskaudella ei vielä päästy niin pitkälle, että oltaisiin esimerkiksi kriminalisoitu se joltain osin. Itse en nimittäin kuitenkaan usko ihmisten hyväntahtoisuuteen kiistakysymyksissä, joissa on pelissä lapsen elämä ja joissa huoltajuus vain toiselle osapuolelle on usein päämääränä.

Arvoisa puhemies! Toinen esimerkki täällä on tämä, että tarkastustyötä tehtiin vanhus-tenhuollon palveluissa ja toimintaympäristössä. Kirjassa mainitaan, että kotihoidon piirissä oli vuonna 2016 noin 60 000 yli 75-vuotiasta henkilöä, ja tästä selvityksestä ilmenee, että virallisia omaishoitajia oli vuonna 2016 noin 25 000:lla 65 vuotta täyttäneellä henkilöllä. Sitten tässä tehtiin joitain tarkastuksia vuosien saatossa. Esimerkiksi yksi tarkastus ulottui kotihoitoon, ja tässä sitten havaittiin se, että erityisesti muistisairaille tarkoitetuissa ja psykiatrisissa yksiköissä pitäisi kiinnittää huomiota näihin rajoitustoimenpiteisiin, joissa esimerkiksi lukitaan muistisairaiden vanhusten huoneiden ovia tai käytetään hygieniahaalareita ja lääkinnällisiä ja muita sitomistoimenpiteitä — ehkä liian paljon.

Tämä kotisairaanhoidon ja kotona asuvien vanhusten mahdollisimman pitkään pärjääminen on tärkeä asia, johon meidän tulisi kuitenkin enemmän osoittaa voimavaroja. Tänään me tätä sivusimme myös kyselytunnin aikana. — Onko tässä kuinka pitkä puheenvuoro?

Puhemies Paula Risikko: 7 minuuttia.

Arvoisa puhemies! Kotihoidon osalta itse olen kantanut huolta siitä, että tällä hetkellä ainakin Vantaalla, joka on oma kotikuntani, kotisairaanhoidajat ja sitä työtä tekevä terveydenhuoltohenkilökunta uupuu työnsä alle. Tiedän tämän hyvin läheltä, koska pääsen sitä etuoikeutetusti seuraamaan myös kotoa käsin. Vaikka me odotamme teknologisesti kehityksestä tulevia helpotuksia ja apuja tähän hoitotyöhön, se ei kuitenkaan koskaan tule korvaamaan niitä käsiä ja niitä hetkiä ikäihmisten kanssa, joihin tarvittaisiin resursseja. Meillä — ei välttämättä Vantaa ole ainoa kaupunki tässä maassa — on tullut tavaksi se, että yritetään yksin ja ainoastaan hakea sitä lisäaikaa teknologian kehityksen kautta. Samanaikaisesti kuitenkin tavoitteena on lisätä kotona asuvien ikääntyneiden, yli 75-vuotiaiden henkilöiden elinvuosia kotona, jotta välttyttäisiin tämmöiseltä tehostetulta hoiva-asumiselta. Siinä mielessä, jos me haluamme tässä asiassa päästä eteenpäin sekä kunnioittaa omaishoitajia, meidän tulisi ehdottomasti lisätä resursseja sinne, ei yksistään eduskunnan ja halli-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 95/2018 vp

tuksen toimenpiteiden kautta vaan myös siellä kuntapäätösastolla, missä itse kukin, hyvin moni tässä salissa työskentelevä, myös päätöksiä tekee. — Kiitos.

17.27 Leena Meri ps: Arvoisa rouva puhemies! On ilo aina perustuslakivaliokunnassa kuulla myös eduskunnan oikeusasiamiestä ja oikeuskansleria ja heidän näkemyksiään ja kokemuksiaan. Se on erittäin arvokasta työtä, jota he tekevät riippumattomana, ja he tuovat meille paljon tietoa. Siksi toivon todella, että tämä eduskunnan oikeusasiamiehen ja oikeuskanslerin työnjakoasia etenee, ja tästä syystä — täällä nyt ei ole kovin montaa hallituspuolueiden jäsentä — olen tätä viestiä myös osaltani vienyt eteenpäin, kuten perustuslakivaliokuntakin monta kertaa. Täällä joku huudahti, että milloinkahan se menee eteenpäin. Se menee silloin eteenpäin, kun hallitus pistää sitä asiaa eteenpäin, ja toivotaan nyt, että perustuslakivaliokunnan kannanottoja kuunnellaan, kun sitä on monta kertaa jo sanottu, että olkaapas nyt ystävällisiä ja viekää asiaa eteenpäin.

Tässä valiokunnan puheenjohtaja Lapintie toikin esille asioita, jotka olivat hyvin keskeisiä, mutta ottaisin vielä ihan muutamia asioita ja yksityiskohtia:

Tässä eduskunnan oikeusasiamies Jääskeläinen tuo puheenvuorossaan kertomuksen sivulla 25 esille sitä, että joskus nämä julkisuuslain salassapitosäännökset ovat liian ehdottomia, ja pohtii sitä, että siinä voisi olla joskus enemmän harkintaa, koska asioilla on kuitenkin julkisuusintressi, ja voisi sitten miettiä, voisiko pelkillä henkilötietojen salaamisilla saada sitä hieman paremmaksi. Hän pohti myös sellaisia asioita erityisesti kuulemisessaan — ja täälläkin hän toteaa sen — että tietopyyntöihin on joskus erittäin työlästä ja vaikeaa viranomaisessa vastata ja tulee moitteita siitä, että on kestänyt liian kauan. Itsekin olen joutunut ja päässyt käsittelemään näitä julkisuusratkaisuja, ja jos tulee pyyntö, että halutaan kaikista asiakirjoista kopio, niin jos niitä on mappikaupalla, niin kyllä siinä täytyy käydä huolellisesti läpi, että siellä ei ole henkilötunnuksia ja muuta, ja miettiä jokaisen paperin kohdalta, onko se julkinen vai ei, ja tehdä valituskelpoinen päätös joka ikisestä paperista. Pitäisi ehkä miettiä, miten sen kanssa voisi toimia niin, että se olisi vähän joustavampaa. Voin tämän hyvin ymmärtää. Se on niin helppo sanoa, että asiat viipyvät. Ei se välttämättä siitä johdu, että virkamies olisi niin hidas.

Sitten eduskunnan apulaisoikeusasiamies Sakslin toi hyvin esille tätä valvonnan valvontaa. Tästä varmaan ei kauheasti puhutakaan. Elikkä hän tarkoittaa tällä sitä, että on olemassa ensisijaisia valvovia viranomaisia, kuten aluehallintovirasto, Evira ja Valvira ja erityisvaltuutetut, ja hän toivoi, että enemmän asioita käsiteltäisiin siellä lähempänä ja sitten oikeusasiamies voisi olla ylimpänä laillisuusvalvojana enemmän myös näiden valvoja mutta toki käsittelee merkittäviä asioita. Tässäkin on varmasti yksi osasy syy se, että virastoissa ja toimijoilla ei ole kauhean selkeästi näkyvillä, että on muitakin mahdollisuuksia, eikä yhteystietoja ole esillä. Muistan, kun aikanaan maistraatissa ihmiset tekivät usein kanteluita esimerkiksi edunvalvojista suoraan eduskunnan oikeusasiamiehelle ja oikeuskanslerille, ja he eivät välttämättä olleet tietoisia siitä, että kanteluita voi tehdä myös aluehallintovirastoon, joka valvoi sitten taas siellä välissä, ja siellä oli syvällisempää asiantuntemusta. Tämä oli arvokas puheenvuoro.

Sitten oikeastaan ihan muutamia sanoja, kuten tuossa perussuomalaisten edustaja Niikkinen otti esille, näistä asioista, jotka ovat eduskunnan oikeusasiamiehen huolenaiheita, ja osa valitettavasti vuodesta toiseen toistuu. Täällä sivulta 113 alkaa kymmenen kohdan luettelo, ja otan muutaman esimerkin:

Pöytäkirjan asiakohta PTK 95/2018 vp

No, tietysti nämä puutteet vanhusten oloissa ja kohtelussa ovat yksi asia. Tuossa perussuomalaisen edustaja Savio otti kyselytunnilla esille näitäkin ongelmia ja vanhusasiamiehen, ja ministeri Saarikko ehkä hieman epäuskoisesti totesi suurin piirtein näin, ettei hän usko, että tämä on niin laaja ongelma, että tämä olisi vain jäävuoren huippu. Mutta kyllä täällä esimerkiksi eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että laitos- ja palveluasumishoidossa ongelmia on paljon ja usein tässä henkilökunnan riittämätön määrä on yksi asia, ja tähän on nimenomaan mahdollisuus vaikuttaa hallituksen toimesta. Samaten se, että vanhus ei aina saa asuinpaikkaa asumisyksiköstä, kun hän aidosti sen tarvitsee, on esimerkiksi yksi asia, mihin voi oikeasti eduskunnassa vaikuttaa. Ministerin tulee uskoa näitä asioita, jos näitä kysytään, ja ne löytyvät ihan eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksestakin. Sieltäkin voisivat ministerit käydä vähän lukemassa — voi olla, että ei ole käyty.

Sitten lastensuojelun osalta olen erittäin huolestunut siitä, että lasten ja nuorten mielen-terveyspalvelut ovat riittämättömiä eduskunnan oikeusasiamiehen näkemyksen mukaan. Jos me puhumme siitä, että nuoret syrjäytyvät ja mitä heidän kanssaan tulevaisuudessa tehdään, niin tämä on kertaantuva ongelma, joka tulee johtamaan myös työttömyyteen, muuhun syrjäytymiseen ja päihdeongelmiin. Että tähän kannattaisi kiinnittää kyllä ihan aidosti huomiota.

Ja sitten yksi asia, mistä täällä puhutaan: Eduskunnan oikeusasiamies puhuu oikeusprosessien pitkistä käsittelyajoista ja rakenteellisesta riippumattomuudesta. Katsoin taas tuota budjettikirjaa, ja tuomioistuinten henkilötyövuodet laskevat edelleen, ja määrärahoja henkilökuntaan ei ole riittävästi. Kyllä se vain niin on, että vaikka tulisi sähköistä asiointia tai muuta, niin tarvitaan tuomioistuimessa se tuomari, joka sen asian ratkaisee. Kone ei voi sitä ratkaista. Tai sitten tehdään semmoiset parametrit sinne, että aina kun tulee tällainen ja tällainen keissi, niin sitten se ratkaistaan aina samalla tavalla — jos semmoiseen joku joskus haluaisi mennä. Olen tosi huolestunut siitä, että moititaan esimerkiksi tuomioistuimia käsittelyajoista mutta sitten ei huolehdi siitä, että siellä on riittävät resurssit. On ollut tutkimuksia myös heidän etujärjestöjensä taholta siitä, että siellä on väsymistä ja loppuunpalamista, ja tietojeni ja käsitykseni mukaan, mitä käräjätuomareita ja tuomioistuinhenkilökuntaa tunnen, he ovat erittäin tunnollisia ja haluavat tehdä työnsä hyvin. Muistetaan siis nämäkin määrärahat. Siellä on aikamoinen pullonkaula ja ihmisten oikeusturvaongelma.

Kiitän oikeusasiamiestä hyvästä kertomuksesta.

17.34 Markku Rossi kesk (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! On näköjään niin tässä yhteiskunnassa, että on asioita, joita kukaan ei kannata, ja ne edistyvät, ja on asioita taas, joita kaikki kannattavat, mutta ne eivät edisty. Käsittelemme juuri yhtä sellaista. Puheeni on toisinto aika monelta vuodelta ja monen hallituskaudenkin ajalta.

Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota juuri tähän työnjakokysymykseen. Tämä on ihan käsittämätöntä. On vaikea ymmärtää sitä, miksi asiassa ei päästä eteenpäin. Mielestäni eduskunnan tulisi edellyttää, että tämä asia kulkee, niin että tämä työnjakokysymys voidaan toteuttaa. Sekä Oikeusasiamiehen kanslia että Oikeuskanslerinvirasto tekevät erinomaista ja hyvää työtä, mutta todellakin kansalaisille on epäselvää, mihinkä milloinkin pitää ottaa yhteyttä, kun on asiaa.

Kun tein tuossa kesän alussa ministeri Mykkäsen toiminnasta selvityspyynnön, tein sen oikeuskanslerille — se liittyi Kriisinhallintakeskus-kysymykseen, ja katsoin että asiassa ei ole menetelty oikein — koska oli ilman muuta selvää, että kun oikeuskanslerille kuuluu

Pöytäkirjan asiakohta PTK 95/2018 vp

valtioneuvoston laillisuusvalvonta, niin osoite oli se. Mutta kaikille kansalaisille tämä ei ole yhtä selvää, ja toivon, että tähän nyt todellakin löytyy vastaus mahdollisimman nopeasti. Totta kai hallituksen täytyy olla aloitteellinen, mutta mielestäni eduskunnan ja perustuslakivaliokunnan tulee asiaa edistää, niin että se ei ole pelkkä selvityskysymys vaan että eduskunta myös ikään kuin edellyttää, että tuo työnjako tulee. Uskon, että silloin molempien viranomaistahojen toiminta tulee myös tehokkaammaksi ja kansalaisille selvemmin ymmärrettäväksi.

Puhemies Paula Risikko: Sitten mennään puhujalistaan.

17.36 Sari Essayah kd: Arvoisa rouva puhemies! Kiitoksia perustuslakivaliokunnalle mietinnöstä liittyen tähän oikeusasiamiehen kertomukseen.

Oikeastaan on ihan muutama asia, mitä ajattelin tässä nostaa esille. Nyttien kun tämä tietosuojaj-asetus EU:lta on tullut, niin varmasti ihan erityisesti henkilötietojen suojan ja julkisuusperiaatteen välinen jännite tulee tulevaisuudessa ja ehkä jopa jo tällä hetkellä nousemaan esille. Erityisesti tuolta yhdistyskentältä kuulee niitä puheenvuoroja, että vaikka tähän on ollut aikaa valmistautua, niin varmasti on vähän vielä sellaista hämmennystä, että miten henkilötietoja tulee käsitellä. Myöskin on pelkoa, että jonkunlainen uhkasakko sieltä tulee päälle sitten tietämättömyyttä ja sellaiseen toimintaan kohdistuen, joka ei ole todellakaan ollut tarkoituksellista eikä tahallista. Eli tämä ainakin on sellainen asia, johon kannattaa kyllä kiinnittää huomiota. Täällähän myöskin perustuslakivaliokunta pitää tärkeänä sitä, että oikeusministeriössä on tarkoitus käynnistää julkisuuslain tarkistamisen arviointi. Uskon, että tämä on semmoinen valtavan iso kokonaisuus, josta tulee tulevaisuudessa todennäköisesti erilaisia kansalaisten yhteydenottoja valvoviin viranomaisiin.

Täällä edustaja Taavitsainen nosti esille maksuhäiriömerkinnät ja tämän rekisterin ylläpidon. Tämä on kyllä sellainen asia, jota on varmasti myös syytä pohtia, koska tässä on tullut tämän syksyn aikana esille tapauksia, joissa maksuhäiriömerkintöjä ei ole kuitenkaan poistettu, vaikka asiat on hoidettu, ja ihmiset ovat joutuneet hyvin kummallisiin tilanteisiin ja heidän normaalielämänsä pyörittäminen on vaikeutunut kohtuuttomasti. Siinä mielessä täytyy toivoa, että myöskin tätä asiaa voitaisiin sitten kenties tulevassa hallituksessa pohtia, olisiko tämä sentyyppinen tehtävä, jonka olisi syytä olla viranomaistehtävä, koska vaikutukset ovat sentyyllisiä, että ne voivat estää kansalaisen ihan normaalielämiseen liittyviä hankintoja ja asioitten eteenpäinviemisiä.

Sitten edustaja Niikko nosti esille esimerkiksi vanhusten ja sosiaalihuollon palveluissa tapahtuvia itsemääräämisoikeuden rajoituksia. Tämä ei ole kovin helppo kenttä. Tässä on julkisuudessa ollut muun muassa kehitysvammaisten vanhempien hämmennys siitä, että oli tällainen häkkisängyksi kutsuttu, yöllä erityisen tarpeellinen, suojattu nukkumatila, joka sitten poistettiin tältä asiakkaalta, mikä sitten aiheutti huomattavasti suurempia ongelmia, ja kuvia levisi netissä. Mikä sitten on itsemääräämisoikeuden rajoittamista, jos se tapahtuu tämän asiakkaan parhaaksi? Tässä on varmasti myös sellaista kenttää, jossa riittää pohtimista ja linjojen vetämistä.

17.39 Ilkka Kantola sd: Arvoisa puhemies! Kiitos, valiokunnan puheenjohtaja Lapintie, valiokunnan mietinnön sujuvasta, hyvästä esittelystä.

Osallistuin perustuslakivaliokunnan delegaation mukana viime viikolla Marokon Marakechissa pidettyyn perustuslakikongressiin. Tuon kansainvälisen kongressin aiheena oli

Pöytäkirjan asiakohta PTK 95/2018 vp

kansalaisten mahdollisuus vaatia perustuslaissa säädettyjä oikeuksiaan. Osallistujat olivat pääosin perustuslakituomioistuinten jäseniä eri maista. Läsnä oli edustajia monista Afrikan maista, Lähi-idän alueen, eteläisen Euroopan ja Itä-Aasian maista ja Latinalaisesta Amerikasta. Kuulimme muun muassa Algerian, Libyan ja Turkin edustajien puheenvuorot. Kongressin näkökulmassa korostui perustuslakituomioistuinten rooli. Niinpä suomalaisten mukanaolo siellä oli ehkä vähän outoa, mutta sinne menimme, koska meidät oli sinne kutsuttu. Omalla esityksellämme nostimme näkyviin meidän järjestelmämme erityispiirteitä, jotka poikkeavat niistä maista, joissa on perustuslakituomioistuin. Suomessahan lainsäädännön perustuslaillisuuden kontrolli tapahtuu ennen lakien voimaantuloa. Meillä ei ole perustuslakituomioistuinta vaan perustuslakivaliokunta, josta meillä on erittäin hyviä kokemuksia. Tosin jotkut epäilivät, että valiokunta on poliittinen, eikä riippumaton niin kuin perustuslakivaliokunta meidän käsityksemme mukaan on.

Suomen liittyminen 90-luvulta lähtien eurooppalaiseen perusoikeusajatteluun on tuonut lisäelementin kotimaiseen perustuslakikontrolliin. Aikaisemmasta käytännöstä poiketen nykyisin myös tuomioistuimilla on jälkikäteen rooli, mahdollisuus ja velvollisuus arvioida yksittäisissä tapauksissa lain soveltamista perustuslain näkökulmasta. Jos jonkin lain soveltaminen olisi ilmiriidassa perustuslain kanssa, silloin etusijalle on asetettava perustuslaki. Tuomioistuinten tehtävässä siis rajatulla tavalla toteutuu osa siitä, mikä niissä maissa, joissa on perustuslakituomioistuin, kuuluu perustuslakituomioistuimen tehtäviin.

Arvoisa puhemies! Suomessa oikeusasiamiehellä ylimpänä laillisuusvalvojana on kuitenkin merkittävin rooli kansalaisten perusoikeuksien turvaamisessa sen jälkeen kun lait on säädetty ja niitä sovelletaan. Vaikka meillä ei ole perustuslakituomioistuinta, kansalaisilla on mahdollisuus vaatia oikeuksiaan kantelemalla asiasta oikeusasiamiehelle. Oikeusasiamiehen kertomus, joka vuosittain annetaan, sisältää laajat selostukset ja pitkät luettelot, niin kuin täällä on jo tullut esille, niistä aiheista, joista on kanneltu, ja myös niistä ratkaisuksista ja toimenpiteistä, joihin oikeusasiamies on sitten kanteluiden johdosta ja havaintojensa pohjalta ryhtynyt.

Eduskunnan oikeusasiamies ei toimi tuomioistuimen lailla. Oikeusasiamies ei ole perustuslakituomioistuin, mutta hänen käytössään on kuitenkin keinoja ja välineitä, joilla on tosiasiallista vaikutusta kansalaisten perustuslaillisten oikeuksien toteutumiseen. Oikeusasiamiehen kertomuksessa kuvataan oikeusasiamiehen vaihtoehtoiset toimenpiteet kanteluiden johdosta, ja siinä on tietynlainen asteikko, kuinka vakavasta asiasta on kysymys ja millä tavalla sitten pyritään vaikuttamaan siihen, että jatkossa tämäntapaisia ongelmia, perusoikeusloukkauksia, ei tapahtuisi.

17.43 Satu Taavitsainen sd: Arvoisa puhemies! Oikeusasiamies kiinnittää aivan oikeaan asiaan huomiota kertomuksessaan sivulla 197, siellä loppupuolella, missä kerrotaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista ja niistä aiheutuneista hankaluuksista. Tämä asia oli esillä myös äskeisellä kyselytunnilla.

Ulosottoon on joutunut viime vuonna 320 000 sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksua. Ne ovat aivan tavanomaisia terveyskeskus-, hammashoito- ja kotipalvelumaksuja. Jo ennen ulosottoa ihmiset ovat joutuneet tekemisiin kansainvälisten perintäyhtiöiden kanssa, joita todella useat kunnat, sairaanhoitopiirit ja kuntayhtymät käyttävät, vaikka useaan otteeseen on todettu, että niitä ei ole järkevää käyttää, varsinkaan kun ne eivät useinkaan noudata lakia perintäkuluista ja perintäkulut nousevat niin suuriksi summiksi, että 20

Pöytäkirjan asiakohta PTK 95/2018 vp

euron terveyskeskusmaksuista tulee hyvin nopeasti useiden satojen eurojen suuruisia eikä ihmisillä ole niistä mahdollisuutta selviytyä.

Oikeusasiamies kertomuksessaan kiinnittää huomiota erityisesti juuri näihin tasamaksuihin, mitkä ovat ongelma, ja kertoo, että on keskustellut asiasta sosiaali- ja terveysministeriön kanssa, joka on ilmoittanut, että on laittanut kuntainfon ja on tekemässä uutta asiakasmaksulakia. Tuo ei kuitenkaan valitettavasti näytä korjaavan tasamaksuongelmaa, koska uudessa asiakasmaksulain luonnoksessa on aivan samanlaiset tekstit kuin nykyisessäkin laissa, elikkä vain ja ainoastaan tuloihin perustuvista maksuista voisi saada automaattisesti helpotusta ja niin kuin nykyäänkin on palvelunjärjestäjän omassa harkinnassa, alennetaanko tasamaksuja. Näistä tasamaksuista suurimmat ongelmat ovat kuitenkin aiheutuneet. Elikkä tässäkin asiassa toivoisi, että otettaisiin huomioon lainsäädäntöä tehtäessä eduskunnan oikeusasiamiehen tekemät huomiot ja tämä perustuslakivaliokunnan korostus, että pidetään valitettavana sitä, että kehitys on hidasta näissä asioissa, joita eduskunnan oikeusasiamies nostaa esille.

17.46 Markku Rossi kesk: Arvoisa rouva puhemies! Haluan nostaa esille yhden esimerkin Kansaneläkelaitoksesta. Kelahan on eduskunnan valvonnassa oleva laitos ja virasto, ja Kelan tehtävä on turvata väestön perustoimeentuloa, edistää terveyttä ja tukea itsenäistä selviytymistä eri elämäntilanteissa.

Arvoisa puhemies! Kunta- ja terveysjaostossa saimme kuulla juuri hiljattain Valtiokonttorin edustajaa. Muutamien viime vuosien aikana olemme aika laajalla rintamalla ahkeroineet veteraanien kotiin vietävien palveluiden osalta, ja siinä on saavutettu hyviä tuloksia, ja voisi kuvitella, että kaikki on hyvin — mutta eipäs olekaan näin yksinkertaista. Kela luovuttaa tällä hetkellä kunnille veteraanitiedot, siis nimen ja sosiaaliturvatunnuksen, mutta ei osoitetta. Osoitetieto puuttuu. Ilmeisesti vedotaan tietosuojaan. Näin ollen ainakin minulle herää sellainen kysymys, että lainsäätäjän tarkoitus ei ole kyllä ollut sellainen, että kun veteraanien kotiin vietäviä palveluja edistetään, niin se osoitetieto olisi niin salainen tieto, etteikö tämä voisi olla kunnilla käytettävissä, jotta ne myös löytävät ne veteraanit. Isoimmista kaupungeista ei tunneta niin kuin pienissä kunnissa veteraaneja.

Näin Valtiokonttorin edustaja meille kunta- ja terveysjaoston kuulemistilaisuudessa kertoi. Ja tämäkin vain esimerkkinä, kun meillä on tätä valvontaa. Eduskunta valvoo Kelan toimintaa. Tässäkin voisi kysyä, kun tiedän, että oikeusasiamies kirjaa näitä ylös: kuka tätä nyt sitten voisi lähteä perkaamaan? Onko tämä lainsäädäntökysymys? Mielestäni tai ainakin tiettyjen keskustelujen perusteella se ei välttämättä sitä ole, vaan se on tulkintakysymys. Mutta todellakaan ei ole kyllä lainsäätäjällä tarkoitus ollut, että yksi osa tästä tärkeästä nimi- ja osoiteluettelosta jätetään pois.

17.48 Sari Essayah kd: Arvoisa rouva puhemies! Edustaja Rossi nosti esille ongelman, josta juolahti mieleeni ihan vasta kuultu, hyvin samantyyppinen tilanne. Juuan kunnanjohtaja kertoi, että he olisivat halunneet järjestää työttömille osoitetun rekrymessutapahtuman, johon oli myös paikalliset yrittäjät haluttu mukaan, mutta TE-keskus vetosi tietosuojakäytänteihin ja sanoi, että he eivät voi antaa kunnalle käyttöön näitten työttömien tietoja, jotka kaikkein kipeimmin tarvitsisivat juuri tämän tyyppisiä rekrytapahtumia. Joten kyllä nyt tuntuu, että tietosuojaan taakse mennään aivan terveen järjen vastaisesti, kun estetään ihmisiä saamasta niitä palveluita, joita haluttaisiin heille tarjota, vaikka lopputulema myöskin sitten sen kunnan hyväksi tulisi päätymään, koska me tiedämme kaikki nämä niin

Pöytäkirjan asiakohta PTK 95/2018 vp

sanotut Kela-sakot elikkä pitkäaikaistyöttömistä maksettavat maksut, ja silloinhan kunta pystyisi myöskin näitä maksuja alentamaan, kun se saisi tiedon pitkäaikaistyöttömistä, joille erityisesti olisi hyvä saada näitä rekrytapahtumia. Tämä tilanne on tullut Juuassa. Siellä oli myöskin toinen pohjoiskarjalalainen kunta, nyt en muista sitä kuntaa, mutta kun tästä asiasta ruvettiin keskustelemaan alueen kansanedustajien kesken, niin todettiin, että aivan vastaavatyypinen tilanne on. Olikohan Lieksa sitten toinen paikkakunta, jossa oli hyvin vastaavaan asiaan törmätty, eli TE-keskus kieltäytyy antamasta niitä tietoja kunnalle.

Sitten edustaja Taavitsaiselle vielä haluaisin kommentoida tästä ikäihmisten taloudellisesta tilanteesta, että siellähän aikoinaan on jo perustuslakivaliokunta linjannut sen, että taloudellinen tilanne ei saa estää näitten palveluitten saamista. Nyt kun ministeri Saarikko yrittänyt kuunnella, niin hän sanoi, että todennäköisesti asiakasmaksulakiuudistuksessa juuri tähän pykälään tai näihin perustuslakivaliokunnan linjauksiin vedoten yritetään nyt sitten katsoa, että siellä olisi mahdollisuus vapauttaa kokonaan näistä maksuista. Mutta tämä on nyt minusta hyvin tärkeä ja keskeinen seikka, kuten edustaja Taavitsainenkin toi esille, kuinka paljon on perintäfirmoille nyt nimenomaan näitä sosiaali- ja terveydenhuollon maksuja tullut perintään, ja sitten toisaalta on tämä tilanne, että meillä on jo muinoin ammoin tehty tämä perustuslakivaliokunnan linjaus, jossa on sanottu, että taloudellinen tilanne ei saisi estää tällaisten välttämättömien sosiaali- ja terveyspalveluitten saamista. Eli miten tämä asia tullaan ratkaisemaan?

Edustaja Kantolalle vielä haluan todeta, kun kerroitte tuosta matkasta Marokkoon, että itselläni kaudella 2003—2007 oli mahdollisuus Maghreb-ryhmän jäsenenä vierailulla, ja silloin Marokon oikeusministeri kertoi yleensä, että he ovat myöskin tämmöisen oikeusasiamiehen toimiston vastikään silloin perustaneet. Se on arabiaksikin ombudsman, koska he eivät olleet löytäneet sille vastaavaa parempaa sanaa, ja he ainakin silloin vielä puhuivat ombudsmanista ja esittelivät yleensä, että heillä on nyt tämmöinen uusi viranomainen, ja malli oli haettu aivan pohjoismaisista malleista.

17.51 Timo Heinonen kok: Arvoisa rouva puhemies! En valitettavasti ihan koko keskustelua ole kuullut, mutta eilen mielenkiintoni kohdistui Helsingin Sanomien uutiseen, jossa kerrottiin Helsingin käräjäoikeuden käsitelleen ulkomaalaisasioita vuosien ajan virheellisesti. Korkein oikeus kuitenkin vapautti tuomarit syytteistä. Tässä oli kyse siis siitä, että säilöön otettu ulkomaalainen voitiin määrätä säilöönottoyksikössä sijoitettavaksi erilleen muista säilöön otetuista muun muassa turvallisuussyistä. Meidän lainsäädäntömme, mitä tietysti jokaisen tulee noudattaa, lähti siitä, että olisi pitänyt järjestää käräjäoikeuden istunto säilöön otettujen ulkomaalaisten erillään säilyttämisestä. Laki tätä siis vaati. Ymmärtääkseni asia tuli ilmi vasta siinä tilanteessa, kun oikeusasiamies teki tarkastuksen tällaiseen paikkaan.

Jäin itse miettimään, että vuodesta 2008 vuoteen 2015, seitsemän kahdeksan vuotta, oli järjestelmä toiminut hyvin. 223 ilmoitusta ulkomaalaisten erillään säilyttämisestä oli näinä vuosina ollut. Ja aika kuvaavaa oli se, ettei kukaan säilöön otetuista ulkomaalaisista, heidän asiamiehistä, valvontaviranomaisista tai käräjäoikeuden henkilökunnasta ollut kyseenalaistanut toimintatapaa, missä siis toki rikottiin voimassa olevaa lakia. Jäin miettimään ja teki mieli kysyä, onko tässä nyt sellaista turhaa sääntelyä. Jos kerran näin pitkään järjestelmä on toiminut moitteettomasti, 223 tapausta on voitu hoitaa niin, että kukaan ei ole kokenut, eivät edes nämä erilleen laitettut, että oltaisiin heidän osaltaan toimittu väärin,

Pöytäkirjan asiakohta PTK 95/2018 vp

niin kysyisin: olisiko tässä yksi sellainen kohta, missä olisi järkevä turhaa hallintoa ja byrokratiaa purkaa ja jatkaa sillä hyvin toimineella tavalla, joka kesti siihen asti, kunnes tarkka oikeusasiamies asian huomasi?

17.54 Satu Taavitsainen sd: Arvoisa puhemies! Aivan samalla tavalla minuakin hämmensi tuossa kyselytunnilla tuo, mistä edustaja Essayah sanoi, että ministeri vakuutti, että sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksu-uudistuksen myötä tämä ongelma, joka nyt on, helpottuisi, ehkä jopa poistuisi. Mutta kun olen ollut kunnassa käsittelemässä tätä luonnosta — eli kunnilta on pyydetty lausunto tästä lakiluonnoksesta — olen katsonut erityisen tarkasti juuri tätä pykälää, ja valitettavasti uudessa lakiluonnoksessakin on ihan samalla tavalla kuin nykyisessäkin laissa, eli että maksun alentaminen ja perimättä jättäminen tapahtuisi silloin, jos maksu on määrätty terveystalvasta asiakkaan maksukyvyyn mukaan. Eli sellaiset ovat nyttenkin siellä alentamisen piirissä, jotka ovat maksukyvyyn mukaan määrättyjä maksuja tai sosiaalipalveluista määrättyjä maksuja. Nämä ovat nykyisessäkin laissa. Ainut tänne lisätty kohta on lyhytaikainen laitoshoido. Se ei ole nykyisessä. Eli jos on vaikka osastolla vanhus odottamassa palveluasumisen paikkaa, niin tuolloin sairaalan 50 euron vuorokausihintaa voidaan sitten alentaa. Se on parannus.

Mutta tänne ei ole lisätty niitä tasamaksuja eli terveyskeskusmaksuja, sairaalan poliklinikkamaksuja, toimenpidemaksuja, vaan niistä sanotaan aivan samalla tavalla kuin nykyisessäkin laissa. Tässä lukee näin: ”Maakunta voi päättää, että myös muista sen järjestämisvastuulle kuuluvista palveluista määrättävää maksua alennetaan tai se jätetään perimättä.” Tämä sanamuoto on ongelmallinen, koska nyt on jo huomattu nykyisen lain voimassa ollessa, että meillä on valtava määrä kuntia, kuntayhtymiä ja sairaanhoitopiirejä, jotka eivät ole päättäneet, tehneet päätöstä, että näitä tasamaksuja alennetaan. Ja kun ihmiset ottavat yhteyttä ja pyytävät alentamaan maksuja, niin ne aina vetoavat siihen, että meillä ei ole tehty tästä päätöstä, eli silloin ne eivät niitä alenna. Tämä sama jää näköjään nytten tähän uuteen lakiin, eli ”maakunta voi päättää”, ja mielestäni tällaista ei pitäisi jättää uuteen lakiin, koska se asettaa ihmiset eriarvoiseen asemaan eri puolilla Suomea riippuen siitä, onko se järjestäjätaho tehnyt päätöstä vai ei. Toivoisin tietenkin, että lausuntokierroksen jälkeen tätä kohtaa nyt sitten muutettaisiin ennen kuin se tuodaan tänne eduskuntaan.

17.57 Ilkka Kantola sd: Arvoisa puhemies! Oikeusasiamiesinstituutio Suomessa täyttää kahden vuoden päästä 100 vuotta — merkittävä aikamäärä tulee täyteen oikeusasiamiesinstituutiolle. Suomeen perustettiin ensimmäisten maiden joukossa oikeusasiamiesinstituutio. Ruotsissa kuitenkin vähän aikaisemmin, ja juuri siitä syystä, että se perustettiin Ruotsissa, tämä termi ombudsman jäi sitten kansainväliseen käyttöön, mikä tuolla välillä huvittaa, että minkä takia ruotsi on sielläkin esillä.

Arvoisa puhemies! Pari vuotta sitten, edellisen puhemiehen aikana meitä oli puhemies Lohelan delegaation mukana pieni joukko sekä Tunisiassa että Marokossa, ja silloin se kehitys, joka Pohjois-Afrikassa tapahtui näissä maissa, liittyi paljon perustuslakiuudistuksiin näissä maissa ja myös näihin instituutioihin, perustuslakituomioistuimiin ja muihin. Ja nyt olin panevinani merkille, että Marokossa, jossa aikaisemmin uudistusvaihe oli siinä, että siellä oli perustuslakivaliokunta parlamentissa, on nyt otettu käyttöön myös perustuslakituomioistuin. Että tämä kehitys nähtävästi menee siellä jollakin tavalla eteenpäin. Tietysti se, että saadaan perustuslaki ja sitten sitä valvomaan vahva instituutio, auttaa varmasti normaalien lainsäädännön kehittämisessä näissä maissa, joissa ehkä lainsäädännössä on paljon

Pöytäkirjan asiakohta PTK 95/2018 vp

kin puutteita, ja näin kansalaisten perusoikeudet ja osittain myös kansainväliset sopimukset tulevat vähitellen lähemmäksi sitä lainsäädäntöä, jota siellä käytännössä noudatetaan.

17.58 Olavi Ala-Nissilä kesk: Arvoisa puhemies! Esittelypuheenvuorossaan edustaja Lapintie viittasi tulevien maakuntien valvontaan. Se on mielestäni hyvä viittaus. Myöskin tarkastusvaliokunnassa me olemme sitä käsitelleet yleisellä tasolla.

Jos ajattelemme vaikka Uudenmaan ja Helsingin alueen maakuntaa, se on todella iso, massiivinen kokonaisuus ja asettaa myöskin sekä taloudelliselle että laillisuusvalvonnalle isoja haasteita. Talouden tarkastuksen puolellahan sanotaan aina, että kun julkista rahaa käytetään tai laitetaan riskille alttiiksi, pitää olla kolme asiaa: tilintekovelvollisuus, eli jonkun pitää vastata siitä rahasta, läpinäkyvyys, eli rahankäytön tulee olla läpinäkyvää, ja sitten julkinen tarkastus. Talouden tarkastuksen osalta maakunnilla on omat tarkastuslautakunnat kuten kunnillakin, ja VTV:lle, Valtiontalouden tarkastusvirastolle, tulee uusia valtuuksia, ja se on hyvä asia.

Talouden tarkastuksen osalta tarkastusvaliokunta laitto lausuman, että pitää olla myöskin riittävät resurssit tähän valvontaan. Helposti nyt kilpailutetaan, ja resurssit jäävät vähäiseksi, eikä ole kokeneita osajia. Myöskin laillisuusvalvonnan osalta tietenkin resurssikysymys tulee huomioitavaksi. Tiedustelisinkin: miten on, onko nyt sitten varauduttu oikeusasiamiehen toimiston puitteissa tulevien maakuntien valvontaan ottaen huomioon niiden todella mittavan koon?

18.00 Sari Essayah kd: Arvoisa rouva puhemies! Kiitokset edustaja Taavitsaiselle, että siteerasitte ihan tämän pykälän, koska on ollut vähän hämmäntävää, millä tavalla tämä perustuslakivaliokunnan aiemmin tehty linjaus voitaisiin ottaa huomioon.

Se, että nyt tämä harkinta koskisi sitten näitä maksukyvyistä riippuvia maksuja, todellakin jättää valtavan suuren määrän erilaisia maksuja ulkopuolelle, koska todella suurimmassa osassa kunnistahan nimenomaan vaikkapa terveyskeskusmaksut ovat niitä tasasuuruksia ja eivät riipu asiakkaan maksukyvyistä. Niitä saattaa olla tehtynä niin, että on joko vuosittainen maksu tai sitten siellä saattaa olla vaikka kolmelta ensimmäiseltä kerralta perittävä maksu. Käytäntöjä on kirjavasti eri puolilla Suomea. Äveriäs Helsinki ei kai käsittäkseni tällä hetkellä peri perusterveydenhuollon maksua laisinkaan. Elikkä tässä on jo näitä käytäntöjä eri puolella Suomea eri kunnissa todella paljon, ja siinä mielessä se, että nyt nämä helpotukset koskisivat vain näitä maksukyvyistä riippuvaisia, jättää edelleenkin ison joukon maksuja asiakkaan hoidettavaksi.

Millä tavalla sitten yhdenvertaisuuden näkökulmasta voidaan huomioida tämä perustuslakivaliokunnan linjaus, on kyllä oikeastaan sellainen kysymys, mihin varmasti perustuslakivaliokunta joutuu ottamaan kantaa juuri tätä pykälää koskien, koska tällä perusteella näyttää siltä, että sitten seuraavaksi maakunnat äveriäisyytensä perusteella tekisivät näitä päätöksiä. Jossakin maakunnassa, jossa taloudellinen tilanne on hyvä, olisikin mahdollisuus siihen, että maksuista vapautettaisiin, ja toisissa ei. Elikkä tämä tilanne ei välttämättä maakuntien välillä laisinkaan paranisi, vaan kenties heikkenisi. Ehkä sitten voi sanoa, että maakunnan sisällä voisi tapahtua jonkunlaista tasoitusta.

Oli erittäin hyvä, että tämä tuli edustaja Taavitsaisen puheenvuorossa vielä esille. Tämä kyllä lisää entisestään painetta, että tämä kohta tässä asiakasmaksulaissa on kyllä hyvin tarkasti ja huolellisesti selvitettävä. Kansalaisten yhdenvertaisuus ei voi tässä asiassa olla vaarassa.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 95/2018 vp

Ensimmäinen varapuhemies Mauri Pekkarinen: Edustaja Lapintie, ja hänen jälkeensä sitten oikeusasiamies vielä.

18.02 **Annika Lapintie vas:** Herra puhemies! Omalta osaltani kiitän kansanedustajia, jotka keskusteluun osallistuiivat, vilkkaasta ja monipuolisesta keskustelusta tämän perustuslakivaliokunnan mietinnön johdosta.

Kaiken kaikkiaan, kun kyseltiin näiden uusien valvontamenetelmien perään ja siitä, miten esimerkiksi maakunta- ja sote-uudistus tulee vaikuttamaan, niin luonnollisesti perustuslakivaliokunta sitten aikanaan näitäkin asioita pohtii. Mutta Oikeusasiamiehen kanslian osalta, mitä tässä nyt käsitellään, itselleni on ainakin syntynyt käsitys, että oikeusasiamiesinstituutio on hyvin kiinnostunut toimintansa kehittamisestä ja tehostamisesta ja sen uusista haasteista, joista nyt esimerkkinä vaikka se, minkä perustuslakivaliokuntakin tähän mietintöön nosti, että valiokunta pitää hyvänä tätä uutta liiteosaa, jossa muun muassa on listattu kaikki kertomusvuoden säädösesitykset. Mielestäni oikeusasiamiehen esitykset sääntelyn kehittämiseksi kertovat siitä, että kyseessä on instituutio, joka on vanha mutta jolla on moderni ja tehokas ja aktiivinen työskentelyote.

Ensimmäinen varapuhemies Mauri Pekkarinen: Ymmärsin, että oikeusasiamies haluaisi vielä käyttää puheenvuoron. — Olkaa hyvä.

18.04 **Eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläinen:** Arvoisa herra puhemies! Ensimmäkin haluan kiittää arvoisaa perustuslakivaliokuntaa ja sen puheenjohtajaa, edustaja Lapintietä, oikeusasiamiehen kertomuksesta antamastaan mietinnöstä ja siinä esitetyistä kommentteista.

Ilokseni voin todeta, että tämä oikeusasiamiehen ja oikeuskanslerin työnjaon selvittäminen on nyt käynnistymässä. Ymmärtääkseni ihan lähipäivinä oikeusministeri asettaa työryhmän tätä valmistelua tekemään.

Täällä edustaja Taavitsainen otti esille nämä oikeusministeriön tietojärjestelmävirheet aiheutuneet aiheettomat maksuhäiriömerkinnät, joiden osalta kertomusvuonna annoin tuon päätöksen. Nyt jatkotoimenpiteet ovat oikeusasiamiehen näkökulmasta sikäli ongelmallisia, että luottotietoyhtiöiden valvonta ei kuulu oikeusasiamiehen toimivaltaan. Sen sijaan se kuuluu tietosuojavaltuutetun toimivaltaan, ja tietosuojavaltuutetulla on pääsy näihin luottotietorekisterin tietoihin. Se on ihan selvä asia. Olen hiljattain lähettänyt tietosuojavaltuutetulle selvityspyynnön siitä, mihin toimenpiteisiin hän näiden asioiden suhteen on ryhtynyt. Tässä on nyt ehkä vähän juuri tällaista valvonnan valvontaa, minkä apulaisoikeusasiamies Sakslin tuossa omassa kertomuspuheenvuorossaan otti esille.

Täällä vähän pohdittiin sitä, pitäisikö tämä luottotietorekisterien ylläpito siirtää viranomaisille. Itse olen pohtinut sitä, pitäisikö luottotietorekisterien pito katsoa julkiseksi tehtäväksi. Että sen ei tarvitsisi olla viranomainen, vaan se voi olla yksityinen, mutta jos se katsottaisiin julkiseksi tehtäväksi, niin silloin se tulisi oikeusasiamiehen toimivallan ja valvontavallan piiriin. Tämä edellyttäisi kyllä lainsäädäntömuutosta, eli oikeusasiamies ei nyt yhtäkkiä voi katsoa, että tätä olisi pidettävä julkisena tehtävänä, joka kuuluisi oikeusasiamiehen toimivaltaan, mutta tällaista mahdollisuutta olen kyllä itsekkin pohtinut.

Kiitän myös kaikista muista hyvistä puheenvuoroista, mitä täällä on pidetty. Ehkä tuohon edustaja Heinosen esille nostamaan Helsingin käräjäoikeuden menettelyyn näiden erillään säilytettyjen ulkomaalaisten asiassa, kun itse olen siinä aikanaan syytemääräyksen

Pöytäkirjan asiakohta PTK 95/2018 vp

antanut, ehkä voin sen verran kommentoida. Edustaja Heinonen totesi, että 223 ilmoitusta oli sieltä säilöönottoyksiköstä tullut ja niiden kaikkien käsittely käräjäoikeudessa oli laiminlyöty ja että nämä tapaukset olisivat menneet hyvin, ja kysyi, onko tässä turhaa sääntelyä. No, on tietysti lainsäätäjän asia harkita, minkälaista sääntelyä, minkälaisia oikeus-turvamenettelyitä näissä sovelletaan, mutta kyllä tietysti ihan vakiintuneesti meillä tällaiset vapaudenmenetyksen astetta lisäävät toimet ovat sellaisia, että niissä vähintään täytyy olla pääsy tuomioistuimeen. Tässähän nyt on omaksuttu se menettely, että käräjäoikeuden täytyy viran puolesta ottaa nämä asiat käsittelyyn, kun ilmoitus tämmöisestä erillään säilyttämisestä on käräjäoikeuteen tullut. Sitä, olivatko nämä 223 tapausta menneet hyvin, me emme tiedä, kun käräjäoikeus ei ole näitä asioita käsitellyt eikä ole arvioinut sitä, oliko kaikissa näissä tapauksissa edellytykset ulkomaalaisen erillään säilyttämiseen.

Ehkä muut puheenvuorot olivat sellaisia, että ne eivät edellytä minulta enempää vastaa-mista. — Kiitos paljon.

Ensimmäinen varapuhemies Mauri Pekkarinen: Keskustelu asiasta ei ole vielä päätty-nyt, vaan edustaja Heinonen haluaa sanoa tähän jotain.

18.09 Timo Heinonen kok: Arvoisa herra puhemies! En itse siihen osaa tietenkään ottaa kantaa, vaan nimenomaan ajattelin, että kun todettiin, että 2008—2015 oli ollut nämä 223 tapausta, niin ei kukaan näistä säilöönotetuista ulkomaalaisista, mutta ei toisaalta heidän asiamiehistäänkään, ollut tähän puuttunut. Eli voi silloin tietysti ihmetellä, minkälaisia asiamiehiä näillä ulkomaalaisilla säilöönotetuilla henkilöillä on ollut. Toisaalta eivät val-vontaviranomaiset eikä myöskään käräjäoikeuden henkilökunta olleet kyseenalaistaneet tätä toimintatapaa. Siitä itse päätelin, että silloin todennäköisesti se on mennyt aika hyvin, ja ajattelen, että varmasti käräjäoikeudella olisi tärkeämpääkin tehtävää kuin tehdä tällais-ta asiaa, mikä on toiminut seitsemän kahdeksan vuotta ilman sitä käsittelyä. Mutta lakia tu-lee noudattaa.

Keskustelu päättyi.

Eduskunta hyväksyi valiokunnan ehdotuksen kannanotoksi kertomuksen K 16/2018 vp johdosta. Asian käsittely päättyi.